

ЗАТВЕРДЖЕНО

Розпорядження голови обласної
державної адміністрації, начальника
обласної військової адміністрації

10.03.2025 № 301

РЕГІОНАЛЬНИЙ ПЛАН

**на 2025-2026 роки з реалізації Стратегії забезпечення права кожної дитини
в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки
у Запорізькій області**

ВСТУП

Регіональний план на 2025-2026 роки з реалізації Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки у Запорізькій області розроблений на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2024 р. № 1201-р «Про схвалення Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки та затвердження операційного плану заходів на 2024-2026 роки з її реалізації» з метою реалізація права кожної дитини на зростання в безпечному та сприятливому для розвитку сімейному оточенні шляхом створення системи підтримки дітей та сімей з дітьми, реінтеграції дітей в їх сім'ї та розвитку сімейних форм виховання.

Грунтується на принципах:

- пріоритетність виховання в сім'ї як найкращому середовищі для повного та гармонійного розвитку дитини;
- забезпечення найкращих інтересів дитини в усіх сферах та під час прийняття рішень щодо дитини;
- забезпечення участі всіх дітей у житті сім'ї, закладу освіти, територіальної громади та їх залучення з урахуванням віку та рівня розвитку до процесу прийняття рішень з усіх питань, які їх стосуються, у тому числі в контексті забезпечення права на зростання в сімейному оточенні (зокрема шляхом надання інформації, необхідної для прийняття рішень, у доступній для дітей з інвалідністю формі);
- забезпечення рівності прав та можливостей усіх дітей незалежно від віку, соціального становища, етнічного походження, стану здоров'я, місця перебування (проживання) та інших ознак;
- пріоритетність заходів із запобігання і профілактики складних життєвих обставин, інституціалізації;
- системність та безперервність підтримки сімей із дітьми та формування засад відповідального батьківства;
- запобігання розлученню дитини з батьками, збереження сімейних зв'язків, забезпечення воз'єднання дітей з їх батьками та реінтеграції у сім'ю;
- забезпечення інклюзивності та безбар'єрності, недискримінації дітей з інвалідністю;

- залучення дітей, дітей з інвалідністю та осіб, які мають досвід альтернативного догляду та виховання, до проведення моніторингу і оцінювання якості послуг, розроблення та реалізації інформаційно-просвітницьких ініціатив і адвокації, врахування їх думок;
- недопущення здійснення інституційного догляду та виховання надавачами освітніх, соціальних та медичних послуг, що відновлюють свою діяльність після пошкодження або руйнування внаслідок бойових дій;
- відповідальність органів місцевого самоврядування за підтримку вразливих сімей з дітьми, сприяння усиновленню, сімейним формам виховання;
- скоординованість та взаємодія в інтересах дитини всіх органів влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства та міжнародних партнерів.

АНАЛІЗ СИТУАЦІЇ

Право дитини на зростання в сімейному оточенні та обов'язок держави створювати умови для реалізації кожною дитиною такого права, забезпечувати пріоритет сімейного виховання встановлено Сімейним кодексом України, Законом України «Про охорону дитинства», а також іншими нормативно-правовими актами.

В умовах воєнного стану на території Запорізької області, коли значна її частина окупована збройними російськими формуваннями (понад 70%), та інша частина перебуває в зоні активних бойових дій і можливих бойових здійснювати повний комплекс заходів щодо забезпечення захисту прав дитини складно.

Слід зазначити, що кожна дитина, яка проживала і проживає на території Запорізької області, внаслідок воєнної агресії російської федерації проти України зазнала порушень своїх основних прав, закріплених у Конституції України та нормах міжнародного права, таких як: право на особисте життя та захист від посягання на нього, право на розвиток, здоров'я, турботу, право на відпочинок та на дозвілля, право на освіту і родину. Та це, на жаль, не весь перелік порушених прав.

Головна мета, на сьогодні, зберегти життя і здоров'я кожної дитини Запорізького регіону та забезпечити максимальну безпеку та доступність освітніх, медичних, соціальних послуг.

За даними органів соціального захисту населення у м. Запоріжжі зареєстровано 30433 дитини, як внутрішньо переміщених осіб, у населених пунктах Запорізького району – 4952 дитини.

Велика кількість дитячого населення залишилась на тимчасово окупованій території Бердянського, Мелітопольського, Пологівського та Василівського районів. Через безпекову ситуацію в регіоні відбувається постійна міграція сімей з дітьми. Тому загальну кількість дитячого населення області зазначити не можливо.

Можливо вказати, що на підконтрольній території Запорізької області зросла кількість дітей різних соціально незахищених категорій. У м. Запоріжжі

проживає 3981 дитина з інвалідністю, та 1912 дітей з інвалідністю з числа внутрішньо переміщених осіб, 1595 дітей з особливими освітніми потребами, 6434 дитини з багатодітних родин, 471 дитина із сімей загиблих військовослужбовців.

У населених пунктах Запорізького району проживає 464 дитини з інвалідністю, з них 81 дитина з інвалідністю з числа внутрішньо переміщених осіб, 272 дитини з особливими освітніми потребами, 3345 дітей з багатодітних родин, з них 423 дитини багатодітних сімей з числа внутрішньо переміщених осіб, 1904 дитини сімей військовослужбовців, з них 120 дітей з числа внутрішньо переміщених осіб, а також 154 дитини з родин загиблих військовослужбовців.

Внаслідок масованих збройних ударів по населених пунктах Запорізького району та м. Запоріжжя з'явилась категорія дітей із сімей загиблих цивільних батьків на внаслідок збройної агресії російської федерації. Станом на 01.01.2025, це 32 дитини.

Взагалом, на обліку відповідних служб м. Запоріжжя та Запорізького району перебуває 6056 дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації.

Значне збільшення соціально незахищених категорій дітей та зосередження їх на території м. Запоріжжя та Запорізького району потребує збільшення відповідних соціальних послуг.

На якість та охоплення надання соціальних послуг негативно впливає нестача соціальних працівників, зумовлена їх переміщенням через бойові дії, зростанням потреби в соціальних працівниках у місті Запоріжжі та сільських населених пунктах Запорізького району, які приймають внутрішньо переміщених осіб.

На 01 січня 2025 року, функціонує Запорізький міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – спеціальний заклад, що в межах міста Запоріжжя проводить соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. У ньому працює 49 соціальних фахівців, що значно менше від потреби для охоплення соціальними послугами необхідної категорії населення. На території сільських, селищних населених пунктів Запорізького району, окрім Комишуваської селищної ради, також функціонують центри надання соціальних послуг. В яких також недостатня кількість штатних одиниць з урахуванням пріоритетності послуг із запобігання і профілактики складних життєвих обставин в родинях з дітьми.

Важливе значення має доступ дітей та їх сімей відповідно до потреб за місцем перебування (проживання) до універсальних, базових та комплексних спеціалізованих соціальних послуг, що відповідають державним стандартам якості.

Універсальні послуги повинні бути доступними для всього дитячого населення територіальної громади незалежно від стану здоров'я і соціального

становища дитини та її сім'ї, а також інклюзивними для дітей з інвалідністю та/або осіб з інвалідністю.

Тому є нагальна потреба у розвитку таких напрямків діяльності як:

- вчасне виявлення сімей, в яких є ризик вилучення дітей з причин ухиляння батьків від виконання батьківських обов'язків;
- надання якісних соціальних послуг щодо підвищення батьківського потенціалу;
- ведення обліку дітей, які опинились в складних життєвих обставинах;
- введення штатних одиниць соціальних фахівців для надання послуг сім'ям з дітьми на території громад;
- взаємодія з громадськими організаціями щодо надання соціальних послуг.

Умови воєнного стану значно вплинули на освітній процес у закладах освіти області. Через безпекову ситуацію на території регіону у 2022-2023 та 2023-2024 навчальних роках заклади загальної середньої освіти працювали в дистанційному форматі. З березня 2024 року в регіоні почали трансформувати систему освіти відповідно до викликів воєнного часу. Створення безпечних навчальних закладів – це крок до забезпечення якісної освіти у прифронтовому регіоні. Тому були розроблені три освітні моделі для різних категорій учнів, запроваджено змішану форму навчання. На шляху створення безпечного освітнього середовища запроваджено будівництво «підземних шкіл», щонайменше 23, вже відкрито перші 3 такі школи, в яких також створюються умови для дітей з особливими освітніми потребами.

Взагалом, Запорізька область, починаючи з 2016 року була серед лідерів в Україні зі створення інклюзивного середовища в закладах освіти. До війни в області працювало 35 Інклюзивно - ресурсних центрів. Станом на січень 2025, функціонує 25, половина з яких релоковані з тимчасово окупованих територій.

Кількість дітей з особливими освітніми потребами у зв'язку із переміщенням такої категорії сімей з дітьми на територію м. Запоріжжя та Запорізького району збільшилась, тому вказана категорія дітей потребує створення доступних якісних освітніх послуг за місцем фактичного проживання, особливо у сільській місцевості.

Воєнні дії та тимчасова окупація значної території Запорізької області вагомо вплинули і на облік дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та влаштування вказаної категорії дітей до сімейних форм виховання.

За даними Служби у справах дітей облдержадміністрації на первинному обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування до повномасштабного вторгнення збройних формувань російської федерації на територію України 24.02.2022 перебувало 3726 дітей. З них 2568 дітей були влаштовані у 1931 сім'ю опікунів/піклувальників. Функціонувало 58 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховувалось 395 дітей (осіб) вихованців та 184 прийомних сім'ї, в які були влаштовані 377 прийомних дітей.

Станом на 01.01.2025, на первинному обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування перебуває 3191 дитина.

Функціонує 51 дитячий будинок сімейного типу, в які влаштовано 313 дітей (осіб) вихованців. З них всього переміщено (евакуйовано) 27 дитячих будинків сімейного типу, в яких влаштовано 181 дитина (особа) вихованець, з них: в безпечні регіони в межах України 13, де виховується і проживає 86 дітей, за межі України перемістились (евакуювались) 14 дитячих будинків сімейного типу, в яких 95 дітей (осіб) вихованців. На тимчасово окупованій території Запорізької області залишились проживати 18 дитячих будинків сімейного типу, в яких 91 дитина (особа) вихованець. В м. Запоріжжі та Запорізькому районі залишились проживати за місцем створення 6 дитячих будинків сімейного типу, в яких на виховання та спільне проживання влаштовано 41 дитина (особа) вихованець.

Також функціонує 139 прийомних сімей, в які влаштовано на виховання та спільне проживання 271 дитина (особа). Переміщено (евакуйовано) 54 прийомні сім'ї, в яких 110 дітей (осіб), з них: в безпечні регіони України – 32 прийомні сім'ї, в яких 58 дітей та за межі України – 22 прийомні сім'ї, в яких проживає та виховується 52 дитини (особи). На тимчасово окупованій території області залишились 64 прийомні сім'ї, в яких влаштовано 118 дітей (осіб). В м. Запоріжжі та Запорізькому районі залишились проживати за місцем створення 21 прийомна сім'я, в яких на виховання та спільне проживання влаштовано 43 дитини (особи).

Пріоритетним напрямком влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є усиновлення. На кінець 2021 року з первинного обліку було усиновлено 71 дитина, з них 8 громадянами іноземних держав та 63 – громадянами України. Під час воєнного стану усиновлення дітей громадянами іноземних держав не проводиться. У 2024 році було усиновлено 79 дітей з первинного обліку. Незважаючи на війну, усиновлення провадиться і відсоток усиновлення збільшується. Також збільшився відсоток у бажаючих усиновити дитину. У 2021 році на обліку кандидатів в усиновлювачі перебувало 38 громадян України, на кінець 2024 – 52.

Збройна агресія російської федерації проти України, тимчасова окупація значної частини території області, вимушене переміщення (евакуація) дітей в безпечніші регіони України та за кордон ускладнили вчасне виявлення та взяття на облік дітей, які залишились без батьківського піклування, організацію роботи з батьками дитини для відновлення їх здатності забезпечувати їй належний догляд і виховання, надання дитині статусу дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, уповільнили темпи влаштування таких дітей до сімейних форм виховання.

Також зменшення створення сімейних форм виховання, таких як прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу обумовлено неможливістю здійснювати відповідні функції органами опіки та піклування релокованих громад. Таку можливість мають лише органи опіки та піклування Запорізького району та м. Запоріжжя за фактичним місцем проживання.

Переміщені (евакуйовані) прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу зазвичай проживають в орендованих приміщеннях та мають значні фінансові витрати, що ускладнює процес їх поповнення новими прийомними дітьми чи дітьми – вихованцями.

У 2024 році відповідно постанови Кабінету Міністрів України від 13.09.2024 № 1055 «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, підтримку малих групових будинків та забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа» за рахунок державної субвенції Запорізькою міською радою було придбано 3 житлові приміщення (2 будинки та 1 багатокімнатна квартира) для дитячих будинків сімейного типу, які перемістились (евакуювались) з тимчасово окупованих територій та зони активних бойових дій до м. Запоріжжя та 1 будинок для новоствореного дитячого будинку сімейного типу.

Відповідна робота буде продовжуватись у 2025 році, планується придбання житла за рахунок вказаної державної субвенції ще 3 переміщеним (евакуйованим) дитячим будинкам сімейного типу.

З метою розвитку сімейних форм виховання на території області пропонується:

- проведення інформаційні компанії щодо популяризації сімейних форм влаштування (усиновлення, опіка/піклування, ПС, ДБСТ);
- популяризація прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей патронатного вихователя через засоби масової інформації на прикладі реальних родин;
- проведення навчання кандидатів в усиновлювачі, опікуни/піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі та їх помічники за гнучким графіком по потребі;
- проведення навчання, підвищення потенціалу прийомних батьків, батьків – вихователів та обмін досвідом у вихованні дітей;
- прийняття територіальними громадами місцевих програм підтримки та розвитку сімейних форм виховання;
- придбання житла для внутрішньо переміщених та новостворених дитячих будинків сімейного типу, прийомних сімей, за рахунок коштів державної субвенції, благодійних та інших громадських організацій.
- забезпечити співпрацю з громадськими та благодійними організаціями щодо надання допомоги прийомним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу в облаштуванні житла.

З 2020 року на території області запроваджено надання послуги патронату над дитиною - тимчасовий догляд, виховання і реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя. Це послуга в громадах, завдяки якій діти залишаються в сімейному середовищі навіть тоді, коли батьки з тих чи інших причин тимчасово не можуть про них піклуватися. Наявність у громаді патронатної родини рятує дітей від потрапляння до інтернатних установ.

Перед початком воєнного стану було створено 9 сімей патронатного вихователя, в яких було влаштовано 20 дітей. Станом на 01.01.2025 року, функціонує 13 сімей патронатного вихователя, де виховуються 17 дітей, з них 3 сім'ї перебувають на тимчасово окупованій території, 3 переміщені (евакуйовані) за межі України, 1 - переміщена (евакуйована) у безпечніший регіон в межах України, на території м. Запоріжжя функціонує 4 та 2 на території Запорізького району (Павлівська, Широківська громади).

Аналіз розвитку послуги патронату над дитиною на території області свідчить про необхідність здійснення відповідних заходів:

- проведення інформаційної роботи щодо надання послуги патронату над дитиною;

- організації співпраці територіальних громад з центрами зайнятості населення для підбору кандидатів в патронатні вихователі;

- створення сімей патронатного вихователя в територіальних громадах Запорізького району та м. Запоріжжя.

Від початку збройної агресії російської федерації проти України 15 закладів інституційного догляду дітей, в яких було влаштовано 1053 дитини були переміщені за межі Запорізької області. З них 10 закладів, в які були влаштовані 554 дитини сфери освіти, соціально-психологічної реабілітації дітей переміщені за межі України.

На сьогодні, за кордоном перебуває 235 дітей, які були евакуйовані за межі України із закладів різних типів, форм власності та підпорядкування, з них 200 дітей мають статус дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування. Вибули або повернулись з евакуації на територію України 317 дітей, з яких: 79 повернули на виховання батькам, 4 дитини усиновили, 39 дітей влаштовані в сім'ї опікунів, піклувальників, 7 дітей - в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, 47 повернулись на навчання до закладів професійно-технічної освіти на території України, 43 – досягли повноліття та інше.

У 2024 році, за погодженням Національної соціальної сервісної служби України, повернуто на територію України в безпечні регіони 2 заклади.

Комунальний заклад «Оріхівський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей» Запорізької обласної ради (Івано-Франківська область, м. Тлумач) у складі 41 дитини, також були переведені 13 з Надія Запорізької Епархії УПЦ, та 20 дітей з комунального закладу «Мирненський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей» та комунального закладу «Мелітопольський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей Запорізької обласної рад . Повернення дітей у складі закладу сприяло активному влаштуванню їх у сімейні форми виховання на території України, передачу дітей на навчання до закладів професійно-технічної освіти (при влаштуванні дитини на повне державне утримання до відповідних закладів). Також до закладу влаштовуються діти, які потребували негайного відібрання у зв'язку із загрозою їх життю та здоров'ю з території Запорізького району та м. Запоріжжя.

Комунальний заклад «Бердянська загальноосвітня санаторна школа-інтернат I-III ступенів» Запорізької обласної ради (Чернівецька область, Глибоцький район, с. Карпачів), 20 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. 34 дитини-сироти та дитини, позбавлені батьківського піклування закладу повернулись в Україну відповідно до декретів італійського суду, тимчасово перебували в Центральноукраїнському ліцеї-інтернаті спортивного профілю, смт. Пантаївка Олександрійського району Кіровоградської області та в подальшому влаштовані до закладів професійно-технічної освіти (при влаштуванні дитини на повне державне утримання до відповідних закладів).

Основним завданням є забезпечення повернення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування з-за кодону та реінтеграції їх сімейні форми виховання, якісне надання соціальних послуг та максимальна соціалізація цих дітей.

З огляду на те, що основним із головних завдань є попередження потрапляння дітей в заклади інституційного догляду, необхідно зосередити заходи:

- розвитку соціальних послуг на території громад;
- доступності до соціальних, реабілітаційних, медичних та освітніх послуг;
- вчасного виявлення потрапляння дітей і сімей в складні життєві обставини;
- збереження кадрового потенціалу служб у справах дітей, які відновили свою діяльність у 2023 році;
- підвищення кваліфікації працівників служб у справах дітей територіальних громад;
- реінтеграції вразливих груп дітей до життя громади з урахуванням безпекової ситуації в регіоні;
- відповідальності органів опіки та піклування за дотримання прав дитини на території громади.

Начальник Служби у справах
дітей облдержадміністрації

Антоніна МАТВЄЄВА